

Luuk van Middelaar

Wat 'Thermopylae' zegt over onze huidige wereld

Z onder de geweldige podcast *The Rest is History* had ik dit bijzondere herdenkingsjaar gemist. Een wereldhistorisch moment, exact 2.500 jaar terug: de slag bij Thermopylae. Bij deze nauwe pas hielden (onder meer) driehonderd Spartanen in 480 v.Chr. stand tegen een Perzische overmacht. Kort erna, de herfst naakte, werd de oorlog beslist op zee nabij Salamis, door de Atheense vloot. Toen hield de Perzische koning Xerxes het voor gezien; hij ging naar huis. De Griekse gouden eeuw kon beginnen.

Zelf raakten de oude Grieken niet over de oorlog uitgepraat. Volgens podcast-makers Tom Holland en Dominic Sandbrook was die voor Atheners en Spartanen net zo cruciaal als vandaag de Tweede Wereldoorlog voor de Britten. Generaties lang bleven ze katten op Griekse steden die aan de verkeerde kant hadden gevochten, zoals Thebe.

Rond 1800 bereikte de mythevorming een nieuw hoogtepunt. In Thermopylae zegevierden vrijheid en rede over oosterse duisternis (de Engelse dichter Lord Byron). De wereldgeschiedenis zelf lag er in de waagschaal (de Duitse filosoof Hegel). Wat als in 480 v.Chr. de Perzen hadden gewonnen? Misschien hadden we dan geen Atheense democratie gehad, dus geen Grieks drama, wie weet geen Socrates, Plato en Aristoteles. En dan, aldus historicus Tom Holland, hadden ook christendom en islam - mengsels van Grieks, joods en oosters denken - er heel anders uitgezien.

Niet de Grieken maar de Perzen zijn de voorlopers van het vrije Westen, aldus historicus Tom Holland

---

Hoe zat het ook alweer? Rond 500 v.Chr. was Perzië de supermacht: koningen Cyrus II en Darius hadden een enorm rijk gebouwd, van de Egeïsche Zee tot Egypte en de Indus. De onderworpen steden en volken, hoewel enige vrijheid genietend, betaalden tribuut en leverden soldaten. Aan de westelijke kusten van het rijk, vandaag in Turkije, kwamen enkele Griekse steden in opstand. Toen de Perzen er in 490 orde op zaken kwamen stellen, kregen ze onverwacht klop, bij Marathon. Dat vroeg om wraak.

Het was koning Xerxes die tien jaar later een gigantisch leger op de been bracht om een einde aan het Griekse gezeur te maken - mogelijk 300.000

man sterk. De bouw van een pontonbrug over de Bosporus liep door stormen vertraging op, waarna de vertoornde vorst de zee liet geselen. In het Griekse relaas een sleutelmoment, want zeegod Poseidon pikte dit niet: hij tartte de Perzische vloot, op het juiste moment, met nieuwe stormen bij Salamis, hetgeen Atheners aan de zege hielp. Intussen had de Spartaanse koning Leonidas de slag bij Thermopylae niet zozeer gewonnen - alle driehonderd Spartanen sneuvelden -, maar wel zolang stand gehouden dat de overige Grieken konden hergroeperen.

Fascinerend is hoe aan dit intense, epische moment de moderne geschiedschrijving is ontsprongen. Herodotus (484-425 v.Chr.), op de Turkse westkust geboren onder Perzische heerschappij, zocht in de hele bekende wereld verhalen en herinneringen bijeen. Met zijn *Historiën* beoogde hij - aldus de openingszin - „de herinnering aan het verleden levend te houden en de grootste, indrukwekkende prestaties van de Grieken en andere volkeren te vereeuwigen”. Hoewel bij deze verre voorloper van Loe de Jong en Johan Huizinga tussen de feiten zeker ook fictie zat, deed Herodotus iets revolutionairs: zin en verhaal geven aan de lotsverwikkelingen in de tijd.

De Perzen daarentegen deden niet aan geschiedschrijving. Hun wereld is statisch, hun waarheid universeel; hun vorsten-zonder-eigenschappen regeren oppermachtig, en dat was dat. De Perzen, aldus Tom Holland - tevens auteur van *Persian Fire* (2005) - leefden in een eigen 'Einde van de Geschiedenis'. In een weldadige omkering van de clichés zet hij niet de Grieken neer als voorlopers van het vrije Westen, maar de Perzen in de rol van de Amerikanen na 9/11, die een paar terroristische staatjes aan de rand van hun rijk tot de orde riepen.

Toch trekt de kracht van de plots ons één kant op: die van onderdogs die gevaar trotseren. Wie wordt de nieuwe Themistocles, de lucide leider die - als een Atheense Winston Churchill - tijdig waarschuwt voor geopolitieke woelingen, eenheid smeedt en een vloot laat bouwen? In het huidige Europa ambieert maar één man deze rol.

Toeval? In hetzelfde Louvre waar van schilder Jacques-Louis David, tijdgenoot van Byron en Hegel, een *Leonidas bij Thermopylae* (1814) hangt, ontmoeten de Franse president Macron en de Griekse premier Mitsotakis elkaar deze week. Ze openen een tentoonstelling én tekenden erna een defensieakkoord, waarmee Athene bij Frankrijk minstens drie oorlogsbodems bestelt. Voor de strijd met Turkije, natuurlijk.